

Дячок С.О.
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ В ПРОЦЕСІ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

(на прикладі творів Ліни Костенко)

Тези містять короткий опис форм та методів роботи на уроках української літератури (зокрема на прикладі творів Ліни Костенко) в процесі змішаного навчання. Дослідження доводять, що саме такі види роботи дають можливість формувати компетентнісно орієнтовану особистість, готову вчитися впродовж життя.

***Ключові слова:** українська література, дистанційне навчання, змішане навчання, форми і методи, тестові завдання, компетентності.*

Часто невмотивований освітній процес можна прирівняти до борсання беззахисної душі у «колективних нетрях самоти», як пише наша сучасниця Ліна Костенко. Одночас, у Концепції Нової української школи серед 10 ключових компетентностей зазначено про формування вмінь вчитися впродовж життя та застосовувати набуті знання на практиці [2].

Як зробити так, щоби реалізувати ці вимоги часу? Правильно організовані та проведені уроки літератури дають такі можливості. Проте в умовах дистанційного та змішаного навчання виникають труднощі щодо живого спілкування та безпосереднього аналізу художнього твору.

Однією з постатей, які сформували «ядро» у програмі з української літератури є Ліна Костенко, чії твори «Маруся Чурай», «Українське альфреско», «Страшні слова, коли вони мовчать» неодноразово виносилися на загальнонаціональне тестування. Варто зазначити, що її тексти позначені інтелектуалізмом, духовністю, вірою в життя та майбутнє, що важливо для сучасного освітнього процесу. Тож через аналіз творів Ліни Костенко

презентуємо форми і методи дистанційного та змішаного навчання на уроках української літератури.

Так у поезіях Ліни Костенко наявний образ Прометея, який став символом борця за щастя людства й асоціюється завжди з вогнем, самопожертвою, нескореністю (*«Вітри гули віолончеллю, писали пальми акварель // Я вчора бачила ту стелю, де був прикутий Прометей»* [3; 111], *«Облети, моя птахо, те царство вугляне, // що вжило неналежно Прометейв вогонь»* [3;365]). Саме за допомогою запитань: «То в чому ж гріх героя? Чи не перегукується він із дивною незрозумілою дітям провиною дівчинки Анни, яку судять у Вишгороді за те, що з багряних кленових листочків *«вона робила... кольорові миші»* [1, с.173-175], – можна, провівши паралель, отримати бажану відповідь. Показом слайдів із зображенням цих ліричних героїв та їх життєвих цілей можна унаочнити бесіду чи то в zoom, чи під час meet-конференції-уроку. Саме поезія «Кольорові миші» Ліни Костенко вивчається за програмою з української літератури у 7 класі, після, зазначимо, вивченого матеріалу про давньогрецькі міфи на уроках зарубіжної літератури у 6 класі. Тож учням можна запропонувати порівняти образи Прометея й дівчинки Анни за допомогою методу «Кола Вена», який вдало виводиться на монітор як в процесі дистанційного, так і змішаного навчання. До речі, презентувати даний матеріал під час конференції-уроку можна не лише використовуючи програми PowerPoint, а й Prezi, PowToon, Sway. Також вдалою буде така форма роботи: заповнення сторінки героїв у соціальних мережах «Фейсбук» чи «Інстаграм», із відповідними розділами: «Статус», «Друзі», «Стрічка новин» тощо.

Водночас вічний образ давньогрецького героя присутній у програмовому творі Тараса Шевченка «Кавказ», традиційно заявлюваному в програмі ЗНО з української літератури (*«Споконвіку Прометея // там орел карає, // що день божий добрі ребра // й серце розбиває»* [9, с.254]). Не випадково серед тестових завдань знаходимо запитання такого типу: *«Визначте, який образ символізує незламність, титанізм народів в поемі «Кавказ» Т.Шевченка»*. Саме на таких прикладах тестових завдань варто систематично готувати учнів до державної

підсумкової атестації, а також, формувати вміння компаративного аналізу, що безпосередньо формують компетентнісно орієнтовану особистість.

У творах Ліни Костенко виокремлюється історико-міфологічний образ «дівчини легенди» Марусі Чурай, яка прославилася своїм співом (і не важливо, чи існувала вона насправді). Саме зміст твору Ліни Костенко «Маруся Чурай» і дає змогу сформулювати тестове запитання історико-фольклорно-міфологічного плану та відповідь на нього: *«У рядках: «Звитяги наші, муки і руїни// Безсмертні будуть у її словах.// Вона ж була як голос України,// Що клекотів у наших корогвах!» – ідеться про героїню твору «Маруся Чурай» Ліни Костенко».*

Прочитавши «Марусю Чурай» на уроках української літератури, ознайомившись із історичним періодом «Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.» у курсі «Історія України» у майбутніх випускників сформується асоціативний ряд: Маруся Чурай – Полтава – XVII століття – Богдан Хмельницький, випускники зуміють «пізнати голос» Марусі Чурай серед тестових запитань з української мови та літератури і з історії України. А завдання такого плану: «Визначте звідки і куди «самотній вершник» Іван Іскра мчав і скільки часу витратив гінець. Чи встигне він повернутися до страти Марусі? Позначте маршрут на карті за допомогою ресурсів thinglink.com чи glogster.com чи [google](http://google.com)-карти (*«Три дні дали на розмисли мені./ А нащо вже тим смертникам три дні?»* [4, с.49]. Полтава – Біла Церква – Полтава. 3 дні), – водночас формує у школярів не лише інформаційно-цифрову компетентність, а й математичну грамотність.

Під час опрацювання навчального матеріалу про поезію Л. Костенко варто акцентувати, що для поетеси знаковою є постать Григорія Сковороди як мірило істинності життєвих цінностей. Поетеса звертається до автора знаменитої сентенції «Світ мене ловив, але не спіймав», перефразовуючи її: «Світ мене ловить, ловить, доганя» [3, с.120]. Саме ці рядки можна вдало використати як епіграф до уроків вивчення творчості Ліни Костенко. Життєва позиція самої поетеси, так і героїні її твору Марусі Чурай втілена у цій цитаті.

Виконання компетентнісно орієнтованих завдань на уроці української літератури формують *ключові компетентності учнів-читачів*. Яскравим прикладом реалізації паралелі «українська література і мистецтво» є вірш «Українське альфреско», побудований на різкому контрасті. Альфреско – це фреска, виконана водяними фарбами по сирій штукатурці, часто з ідилічним сюжетом. «Ідилічним» є українське село, яке живе в душі кожного справжнього українця. Колорит цього твору можна відтворити, аналізуючи поезію, у комп'ютерній програмі за покликанням: <https://piktochart.com/> чи презентувати на онлайн-дошці Padlet.

Як бачимо, творчість Ліни Костенко є вдалим тлом вивчення літератури, історії та й культури загалом нашого народу, а дистанційне чи змішане навчання дає можливість для нових сучасних форм та методів формування ключових компетентностей школярів. Звичайно, це не усе докорінне вивчення даної проблеми. Розглянуті нами питання є продуктивними і потребують подальших досліджень, оскільки актуальними є питання вдалого інтерпретування форм та методів у канву дистанційного чи змішаного форм освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко Л.Т. Українська література : підруч. для загальноосвіт. навч. закладів. 7 кл. / Л. Т. Коваленко. К. : Видавничий дім «Освіта», 2015. 272 с.
2. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс] Режим доступу: [https:// www.kmu.gov.ua /.../ukrainska-shkola-compressed.pdf...](https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf)
3. Костенко Л. Триста поезій. Вибрані вірші / Ліна Костенко. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2012. 416 с.
4. Костенко Л. Маруся Чурай. Історичний роман у віршах / Ліна Костенко. К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 224 с.

5. Організація компетентнісно орієнтованого навчання української літератури в ліцеї : методичні рекомендації / укладачі Т. О. Яценко, Н. І. Головченко, С. О. Дячок. Київ : Педагогічна думка, 2020. 87 с.

6. Українська література. 10-11 класи. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / [за заг. ред. Р. В. Мовчан]. К., 2010. 112 с.

7. Українська література. 5-12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / [за заг. ред. Р. В. Мовчан]. К.: Ірпінь, 2005. 208 с.

8. Українська література (рівень стандарту) : підруч. для 11 кл. закл. загал. серед. освіти / А. М. Фасоля, Т. О. Яценко, В. В. Уліщенко та ін. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 240 с.

9. Шевченко Т.Г. Кобзар / Шевченко Т.Г. Д.: Сталкер, 2003. 368 с.

Summary

Theses contain a short description of forms and methods of work at Ukrainian literature lessons (Lina Kostenko's works are an example of it) in the process of mixed education. The research prove that these kinds of activities help to shape up competent oriented personality that is ready to study throughout the life.

Key words: *Ukrainian literature, distance education, mixed education, forms and methods, tests, competence.*